

МУЗЕЙНА СБИРКА MUSEUM COLLECTION

Работно време на Музейната сбирка

Вторник от 13:00 до 15:30 ч.

За групи (при предварително записване) –

всеки работен ден от 8:30 до 11:30 ч.

и от 13:30 до 15:30 ч.

Входът е безплатен.

За контакти

телефони:

029145 1505, 029145 1502, 029145 6375

електронен адрес:

Lazarova.I@bnb.org; Vandalova.G@bnb.org

пощенски адрес:

Българска народна банка

пл. „Княз Александър I“ № 1

1000 София

© Българска народна банка

Museum Collection opening hours

Tuesdays 1 to 3:30pm

Advance booked groups:

business days 8:30 to 11:30am,

1:30 to 3:30pm

Free entry

Contacts

telephones

(+ 359) 29145 1505, (+ 359) 29145 1502, (+ 359) 29145 6375

email

Lazarova.I@bnb.org, Vandalova.G@bnb.org

post

Bulgarian National Bank,

1 Knyaz Alexander I Square

1000 Sofia, Bulgaria

© Bulgarian National Bank

Музейна The Bulgarian
сбирка National
на Българската Bank
народна Museum
банка Collection

БЪЛГАРСКА
НАРОДНА
БАНКА

BULGARIAN
NATIONAL
BANK

Музейната сбирка на Българската народна банка се помещава в сградата на Банката и е разположена в галерията над паричния салон.

Сградата на БНБ, построена през 1939 г., е паметник на културата и една от забележителностите на София. Проектът на архитектите Иван Васильов и Димитър Цолов, работили в сътрудничество с архитектите Христо Пешев и Борис Капитанов и конструкторите инж. Димитър Байнов и инж. Кръстю Илчев, предизвиква възхищение със смелостта на цялостното си решение: авторите отхвърлят идеята да бъде съборена Буюк джамия (построена през XV век, днес в нея се помещава Археологическият музей) и изграждат архитектурен комплекс, в който зданието на старата джамия хармонично съжителства с новата сграда на Банката и със „свързващата“ ги сграда на Националния археологически институт към Българската академия на науките. Така комплексът с общ вътрешен двор носи внушението за непрстъпна крепост, излъчва стабилност и сила и вдъхва респект.

Освен с оригиналния си общ замисъл и със своята функционалност сградата на БНБ се отличава с архитектурни и декоративни елементи, които я нареждат сред най-изящните здания в София: в строгия размерен силует на постройката намират свое естествено място скулптурните фигури на проф. Любимир Далчев, витражите на проф. Иван Пенков и акад. Дечко Узунов, красивите метални врати и решетки, както и интериорните детайли, орнаментални композиции, капители и фризове, изработени от проф. Михайло Парашчук.

The Bulgarian National Bank Museum Collection is displayed on the gallery above the BNB Building Banking Hall.

The Bank's building was completed in 1939. Listed as an artistic monument, it is a Sofia landmark. The design, by architects Ivan Vasilyov and Dimitar Tzolov with Hristo Peshev and Boris Kapitanov and structural engineers Ing. Dimitar Baynov and Ing. Krastyo Ilchev, was admired for its bold vision. The authors rejected the suggestion of removing the 15th Century Biiik Camisi mosque that today houses the Archaeological Museum, instead creating an architectural entity in which the old mosque coexists with the new Bank and the infill building of the BAN Bulgarian Academy of Sciences' National Archaeological Institute. Surrounding a shared yard, the buildings look like an imposing castle exuding integrity and strength and inspiring respect.

Along with a distinguished concept and great functionality, the BNB Building also has architectural and decorative elements that rank it among Sofia's most elegant. The austere volumes of the structure offer an organic environment for sculptures by Prof Lyubomir Dalchev, stained glass windows by Prof Ivan Penkov and Academician Dechko Uzunov, exquisite wrought metalwork, interior detail, ornaments, columnar capitals, and friezes by Prof Mikhailo Parashchuk.

Галерията, в която е разположена Музейната сбирка на БНБ, по проект е предназначена именно за експозиционни цели. Идеята да се създаде постоянна музейна сбирка възниква през 20-те години на XX век, но тя е осъществена, макар и частично, едва през 1969 г., когато в паричния салон е уредена изложба на банкноти и монети.

След 1991 г. започва подготовката на експозиция, която да представи на широката публика най-ценното от музейния фонд. Музейната сбирка на БНБ е открита на 25 януари 1999 г. във връзка с честването на 120-годишнината от основаването на Банката.

Постоянната експозиция е разположена на площ от около 300 квадратни метра и със своите 2500 експона-

The architects intended the space of the gallery precisely for exhibitions. Though the idea of creating a BNB museum collection emerged in the 1920s, it came together only partially as late as 1969 with an exhibition of banknotes and coins in the Banking Hall.

Preparations for an exhibition to display selected archival items to the public began in 1991. The BNB Museum Collection opened on 25 January 1999 to celebrate the Bank's 120th anniversary.

The permanent exhibition occupies some 300 square metres/3300 sq ft and comprises 2500 items that illustrate the wealth of ancient and Mediaeval coins used in the Bulgarian lands from the 5th Century BC, the history of BNB and Ministry of Finance minting, and Bulgarian banknotes

Експозиционната площ на Музейната сбирка на Българската народна банка
The Museum Collection display

Работно място на банков служител през 30-те години на XX век
A 1930s bank officer's work area

та представя богатството от антични и средновековни монети, употребявани на територията на България от V век пр.Хр. и откривани до днес; дългогодишната дейност на БНБ и на Министерството на финансите по емитирането на монети и банкноти за нуждите на паричното обращение на страната от 1881 г. до наши дни. Сред експонатите има специализирани уреди, свързани с монетосеченето, както и мебели и предмети, даващи представа как някога са изглеждали работните места на служителите в Банката.

since 1881. The exhibition also displays minting equipment, furniture, and items used by Bank officers in the past.

Телефонен апарат, сметачна и пишеща машина
от средата на XX век, показани в експозицията
Mid-20th Century telephone,
mechanical calculator, and typewriter

АНТИЧНОСТ

Експозицията представя антични монети и монетовидни паметници, които илюстрират интензивно парично обращение из земите на Балканския полуостров през различни исторически епохи.

Тракийски монети

В столетията на т.нар. елинска древност в обращение по нашите земи са два основни вида монети. Първите са отсичани от племена, владетели и градове в Древна Тракия, а вторите са емисии на чуждоземни владетелски и градски управи.

Тракийските монети са ценни артефакти, а нерядко и единствени извори за античната ни история. Те разкриват съществуването на неизвестни племенни обединения, допълват списъка на тракийските владетели и обогатяват представите ни за културата и за социално-икономическото развитие на тракийско общество.

В своята близо шествековна история (от края на VI век пр.Хр. до средата на 40-те години на I век) тракийското монетосечене преминава през два основни периода – племенно и владетелско монетосечене. „Перлата“ в Музейната сбирка на БНБ от тази епоха е сребърният тетрастатер на племето герони – една от най-редките монети от Античността. Познати са и други монети на героните, но екземплярът в колекцията на БНБ е от изключително рядка емисия, в която обичайните емисионни знаци – розета и летящ орел, са заменени с шлем с грива. Различно е разположен и надписът – част от него се намира в отреза под колесницата.

Вторият етап от тракийското монетосечене започва с монетите на одрийския владетел Спарадок (средата на V век пр.Хр.). Музейната сбирка пред-

ANTIQUITY

The exhibition contains antique coinage that shows how intensive Balkan monetary circulation was in classical antiquity.

Thracian coinage

Two types of coin circulated in the Bulgarian lands in classical antiquity. The first was by ancient Thracian communities, rulers, and cities. The second was by foreign rulers and cities.

Thracian coins are not only valuable in their own right, they are often our sole source on events in antiquity. They reveal hitherto unknown tribal alliances, amplify the list of known Thracian kings, and enrich our knowledge of Thracian culture and socioeconomic development.

In the six centuries between the late 6th Century BC and the mid-1st Century AD, Thracian coins had two main periods: communal and royal minting. The acme of the BNB Museum Collection from the first period is the Silver Tetrastater of the Derronians: one of Antiquity's scarcest coins. There are other Derronian coins, but the one in the BNB Collection is from an exceedingly rare issue where a horse-tailed helmet replaces the customary issue insignia of a rosette and flying eagle. Part of the inscription has also moved below the chariot.

The second Thracian minting period began with the mid-5th Century BC Odrysian king Sparatocos. The Museum Collection presents part of a hoard of small silver diobolae from his reign. In the first half of the 4th Century BC, Thracian kings minted bronze coins along the Aegean coast, featuring imagery from the hinterland: grapes, vines, and horses. Some issues featured kings' facial or equestrian portraits that made Odrysian minting stand out. During a brief minting revival in the late 2nd and early 1st Centuries

ставя част от съкровище с дребни сребърни монети (диоболи) на този владетел. Бронзовите монети на одриските владетели от първата половина на IV век пр.Хр. се секат в ателиета по тракийския егейски бряг, затова носят типовите изображения, характерни за тези монетарници (грозд, лоза с гроздове, кон). В някои емисии обаче се появяват и други образи – глава на владетеля с портретни черти, владетелят на кон и др., с които одриското монетосечение изяснява своята самостоятелност. В края на II и в началото на I век пр.Хр. тракийското монетосечение преживява краткотрайно възраждане и традиционната владетелска иконография бива съчетана с новите римски монетни типове.

От I век пр.Хр. до I век катаклизмите в Одриската държава, предизвикани от римските нашествия в Тракия, намират отражение в монетите на последните одриски владетели – Реметалк I, Реметалк II и Реметалк III. На лицето на монетите е изобразен римският император, а образът на тракийския владетел стои на гърба.

BC, Thracian coins combined traditional ruler iconography with features of Roman minting.

As Rome conquered Thrace between the 1st Century BC and the 1st Century AD, the ultimate Odrasian kings Rhoemetalces I, Rhoemetalces II and Rhoemetalces III's minting reflects the collapse of Odrasian statehood: coin obverses feature the Roman Emperor, with the Thracian king on the reverse.

*Сребърна монета (тетрастатер)
на тракийското племе дерони (V век пр.Хр.)
ЛИЦЕ: колесничар с волски впряг и боен шлем*

*A silver tetrastater of the Derronians (5th Century BC)
OBVERSE: a coachman on an oxcart and a helmet*

Гръцки монети, сечени извън Тракия

В периода от V до I век пр.Хр. в Тракия в обращение са множество типове и номинали на монети от гръцки колонии по тракийските брегове на Егейско море, Хелеспонта (Дарданелите), Пропонтида (Мраморно море) и Западното Черноморие. Траките си служат със сребърни и бронзови монети на тасосци, маронейци, абдерци, еносци, както и с тези на елините от Аполония Понтийска (Созопол) на юг до Истрос – при устието на река Истър (Дунав), на север.

През класическата и елинистическата епоха Тракия е все така кръстопътна територия. От недрата ѝ днес излизат монети, сечени от презморски владетели и градове и носени на Балканите по търговски, военни и политически пътища. Сред тях достоен дял заемат монетите от Елада и най-вече атинските „кукумявки“ — нарицателно за сребърните тетрадрахми на град Атина, на чиято лицева страна е изобразена сова.

Greek coinage from outside Thrace

Between the 5th Century BC and the 1st Century AD, a multitude of coins from Greek colonies in Aegean Thrace, the Hellespont (the Dardanelles), the Propontis (the Sea of Marmara) and the western Black Sea circulated in Thrace. Thracians used Thassian, Maroneian, Abderan and Aenusian silver and bronze coins and ones minted between Apollonia Pontica (Sozopol) and the Istrus (Danube).

In the classical Greek period, Thrace continued to be a crossroads. To this day, the area yields coins minted by overseas potentates and cities and brought to the Balkans in trade, warfare, and diplomacy. A good part of them are Hellenistic, especially Athenian “Little Owls,” as that city’s silver tetradrachmae were called because of the image on their obverse.

**Сребърна древногръцка монета (тетрадрахма)
от времето на Пелопонеските войни (V век пр.Хр.)**

ЛИЦЕ: глава на богиня Атина

ГРЪБ: сова – символ на мъдростта и атрибут на богинята

**A Hellenic silver tetradrachma
of the Peloponnesian War period (5th Century BC)**

OBVERSE: the goddess Athena

REVERSE: an owl, symbol of wisdom and mascot of the goddess

Древномакедонски владетелски монети

От средата на IV век пр.Хр., след нашествията на Филип II и Александър III в Тракия и нейното номинално присъединяване към държавата на Лизимах, по нашите земи се използват и много македонски владетелски монети от районите на Аксий (Вардар), Стримон (Струма) и Нестос (Места). Статери, тетрадрахми, драхми и бронзови монети на Филип II Македонски (359–336 г. пр.Хр.) и сина му Александър III Велики (336–323 г. пр.Хр.) носят в Тракия македонските гарнизони, но и тракийските наемници, участвали в елинистичните армии. На Балканите са укрити много съкровища със златни, сребърни и бронзови монети на македонски владетели и Музейната сбирка показва ценни екземпляри от тях.

Колекцията на БНБ съдържа и антични монети от далечни земи: Колхид, Витиния и Персия, редом със среброто и бронза на Селевк Никатор и Антиох Теос – владетели на Сирия след смъртта на Александър Македонски.

Златна монета (статер) на Филип II Македонски

ЛИЦЕ: глава на бог Аполон
ГРЪБ: препускаща колесница

A gold stater of Philip II of Macedon

OBVERSE: the god Apollo
REVERSE: a racing chariot

Сребърна монета (тетрадрахма) на Александър Македонски

ЛИЦЕ: глава на Херакъл с лъвска кожа
ГРЪБ: бог Зевс, седнал на трон, с орел и скиптер в ръце

A silver tetradrachma coin of Alexander III the Great

OBVERSE: Heracles in lion's skin
REVERSE: Zeus enthroned with eagle and sceptre

Ancient royal Macedonian coinage

From the mid-4th Century BC, after Philip II and Alexander III's Thracian campaigns and the nominal annexation of Thrace by Lysimachus, Macedonians minted regal coins in the Axios (Vardar), Strimon (Struma) and Nestos (Mesta) valleys. Macedonian garrisons and Thracian Hellenic mercenaries brought staters, tetradrachmae, drachmae and bronze coinage by Philip II of Macedon (359–336 BC) and his son Alexander III the Great (336–323 BC) to Thrace. They concealed many hoards of gold, silver, and bronze coins around the Balkans; the Museum Collection exhibits the more valuable of them.

The BNB Collection also contains antique coins from distant lands like Colchis, Bythinia and Persia, along with silver and bronze by post-Alexandrine Syrian rulers Seleucus I Nicator and Antiochus II Theos.

Древноримски монети

С постепенното завладяване на нашите земи от римляните (II век пр.Хр. – I век) тук навлизат и монети, сечени в Древния Рим. В новите провинции Мизия и Тракия се налага римската монетна система, въведена с реформата на император Октавиан Август (63 г. пр.Хр. – 14 г.). Най-често срещани през този период са бронзовите монети с различни номинали – сестерций, дупондий и ас, както и сребърният денарий.

От края на I век започва и местно бронзово монетосечене на автономните градски управи в Тракия, продължило до средата на III век. Най-известните монетарници са в Пауталия (Кюстендил), Сердика (София), Филипол (Пловдив), Августа Траяна (Стара Загора), Адрианопол (Одрин), Бизия (Визе – дн. в Турция), Маркианопол (Девня), Никополис ад Иструм (близо до Велико Търново), Одесос (Варна), Анхиало (до Поморие), Месемврия (Несебър), Аполония (Созопол) и др. Монетите, отсечени там, се разпознават по надписите на гръцки език. Изображенията им обаче следват римската традиция – върху лицето на монетата стои ликът на императора или на член на владетелската фамилия, а върху гърба са изобразени официални или местни култове, архитектурни паметници и пр.

Нашествията на варварите от средата на III век водят до упадък на Римската империя. Арена на сблъсъци стават и днешните български земи. В този период тук са заровени много съкровища, най-вече по времето на императорите Филип II (244–249) и Траян Деций (249–251). Свидетелство за тези събития са двете съкровища с монети на градски управи, съхранявани в Музейната сбирка на БНБ.

Сред образците на римското монетосечене в колекцията са златна монета (ауреус) на император Марк Аврелий Проб (276–282) и златна монета (солид) на Флавий Аркадий (383/395–408) – първия владетел на източната част на Римската империя след окончателното ѝ разделяне.

Ancient Roman coinage

As the Romans conquered today's Bulgaria between the 2nd Century BC and the 1st Century AD, they brought their coinage. The Roman currency introduced through reform by Octavius Augustus (63 BC–14 AD) spread to the new provinces of Moesia and Thrace. The most common coins of the period are bronze sestertii, dupondii, and asses, alongside silver denarii.

Autonomous city administrations in Thrace also minted locally until the mid-3rd Century. The better documented of them were in Pautalia (Kyustendil), Serdica (Sofia), Philipopolis (Plovdiv), Augusta Traiana (Stara Zagora), Hadrianopolis (Edirne in today's Turkey), Bizye (Vize in today's Turkey), Marcianopolis (Devnya), Nicopolis ad Istrum (near Veliko Tarnovo), Odessos (Varna), Anchialos (near Pomorie), Messembria (Nesebar), and Apollonia (Sozopol). Bearing Greek inscriptions, their imagery followed the Roman tradition of the Emperor or member of the royal family's head on the obverse, with Imperial or local devotional, architectural or other motifs on the reverse.

The Roman Empire declined as Barbarians invaded from the mid-3rd Century. Today's Bulgarian lands saw their share of pillage. Many hoards were concealed in this period, mostly under the Emperors Philippus II (244–249) and Traian Decius (249–251). Among them are the BNB Museum Collection's two finds of city coins.

Among examples of Roman minting in the Collection are a gold aureus from the reign of the Emperor Marcus Aurelius Probus (276–282) and a gold solidus from the reign of the Emperor Flavius Arcadius (383/395–408), first ruler of the Eastern Roman Empire after the ultimate division.

Златна монета (солид) на Флавий Аркадий

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: императорът като победител

A golden solidus of Flavius Arcadius

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: the Emperor victorious

Златна монета (ауреус) на Марк Аврелий Проб

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: императорът на кон

A gold aureus of Marcus Aurelius Probus

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: the Emperor mounted

Сребърна монета (денарий) на съимператор Филип II (245 г.)

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: императорът във военно облекло

A silver denarius of Empire joint monarch Philippus II (245 AD)

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: the Emperor in military dress

Бронзова монета на император Гордиан III и съпругата му Транквилина (238–244)

ЛИЦЕ: портрет на императора и императрицата
ГРЪБ: Атина с копие и щит

A bronze coin of Emperor Gordian III and his spouse Tranquillina (238–244)

OBVERSE: the Emperor and Empress
REVERSE: Athena holding spear and resting on shield

СРЕДНОВЕКОВИЕ

Значително място в Музейната сбирка на БНБ (над 1300 експоната) е отделено на монетосеченето през бурните столетия на Балканското средновековие – блясъка на Византийската империя и възхода на Втората българска държава.

Византийски монети

Византийската империя наследява всички големи източни монетарници: в Константинопол, Тесалоника (Солун), Антиохия, Никомедия и др. Тези центрове функционират от края на V до първата четвърт на VII век. Византия възприема и иконографските традиции на късноримското монетосечене, които могат да се проследят в образа на императора върху лицевата страна и в образа на Виктория/Нике на гърба на златните монети. Под влияние на християнската традиция обаче шлемът е заменен с корона, копие и щитът – със скиптер и държава (кълбо с кръст), а Виктория се преобразява в ангел.

Особено интересен експонат в Музейната сбирка е т.нар. солид на василиса Ирина. Ирина е първата жена, която от свое собствено име оглавява Византийската империя като еднoliчен владетел (797–802). Нейният образ с всички монархически символи е отсечен и от двете страни на монетата, а това се среща изключително рядко. Макар емисионният знак върху тази монета да е различен от другите известни на специалистите нейни златни монети, екземплярът в колекцията на БНБ безспорно е отсечен в Константинополската монетарница.

Сред ценните образци в сбирката е и златна монета на император Никифор II Фока (963–969). На лицето е изобразен бюст на императора, а на гърба – архангел Михаил с нимб, дълга тясна греха (дивитисион), дълъг

THE MIDDLE AGES

The Museum Collection devotes considerable attention to minting in the stormy Balkan Middle Ages. Over 1300 coins display the glory of the Byzantine Empire and the rise of the Second Bulgarian Empire.

Byzantine coinage

The Byzantines inherited all large Eastern Roman mints, including those at Constantinople (Istanbul), Salonica (Thessaloniki), Antioch (Antakya), and Nicomedia (İzmit). They worked between the late 5th and the early 7th Centuries.

Byzantium also inherited late Roman monetary iconography with images of the Emperor on the obverse and of Victoria/Nike on the reverse of gold coins. Later, Christian tradition replaced the helmet with a crown, the spear and shield giving way to a sceptre and globus cruciger (crossed orb) and Victoria turning into an angel.

The solidus of Irene of Athens is an especially interesting Museum Collection item. Irene was the first Byzantine Empress (797–802). Her image, with all monarchic symbols, appears on both sides of the coin: something exceptionally rare. While the issue insignia differs from that of other known coins of Irene's, there is no doubt the coin originates from Constantinople.

Among the Collection's more valuable items is a gold coin by the Emperor Nicephorus II Phocas (963–969). The obverse shows the Emperor's bust, the reverse showing the Archangel Michael with a nimbus, dressed in long thin divitision and long gold-threaded loros waistband, bearing the regal attributes of sceptre and globus cruciger.

From the late 9th Century to the fall of Constantinople and Byzantium in 1453, Byzantine coins had the Christ and Our Lady on the obverse, with the Emperor's likeness on the reverse.

златоткан пояс (лорос) и с царски атрибути – скип-
тър и гържава.

От края на IX век до 1453 г. (завладяването на
Константинопол и гибелта на Византийската импе-
рия) на лицето на византийските монети вече стоят
ликовете на Христос и Богородица, а на императора
е отредено място на гърба.

**Бронзова монета на византийския император
Юстиниан I Велики (527–565)**

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: номинална стойност

**Bronze coin of Byzantine Emperor
Justinian I the Great (527–565)**

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: nominal value

**Златна монета на византийския император
Юстиниан I Велики (527–565)**

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: ангел

**A gold coin of Byzantine Emperor
Justinian I the Great (527–565)**

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: an angel

Златна монета на Никифор II Фока

ЛИЦЕ: портрет на императора
ГРЪБ: ангел

A gold coin of Nicephorus II Phocas

OBVERSE: the Emperor
REVERSE: an angel

Златна монета (солид) на василиса Ирина

ЛИЦЕ И ГРЪБ: бюст на Ирина с държава и скиптер с кръст

A gold solidus of the Empress Irene of Athens

OBVERSE/REVERSE: Irene with globus cruciger and crossed sceptre

Средновековни български монети

Владетелите от Първото българско царство не сечат свои парични знаци. За нуждите на размяната се употребяват предимно византийски монети, а и след битката при Маркел (крепост близо до днешния Карнобат) през 792 г. Византия е принудена да плаща на България данък под формата на златни и сребърни монети. От времето на цар Борис II (970–971) и Роман (977–991) са известни т.нар. подражателни монети, наподобяващи византийските. През XI–XII век владичество на империята в българските земи налага трайна нейната парична и търговско-платежна система.

След възстановяването на българската държава през 1185 г., още при цар Калоян (1197–1207), а след това и при Борил (1207–1218) и Иван Асен II (1218–1241), като се следва опитът на Латинската империя (1204–1261), са отсечени големи количества монети от метални сплави – т.нар. билонни имитации на византийски номизми, както се наричат солидите на гръцки език.

Първите поименни български монети с кирилски надписи са отсечени от цар Иван Асен II след победата му над Византия при Клокотница в 1230 г. Той отсича и възпоменателни златни монети със своя лик. През XIII век поименното българско монетосечене продължава при цар Константин I Тих Асен (1257–1277) и при владетеля на Североизточна България цар Мицо Асен (1256–1263). Извънредно активно е българското монетосечене през XIV век, когато поименни медни и сребърни монети най-напред емитира цар Теодор Светослав (1301–1321), който поставя основите на широко производство на оригинални сребърни монети, наричани аспри. В Музейната сбирка на БНБ е изложено едностранно копие на златна монета (златица, перпера) от колекцията на Националния археологически институт с музей към БАН, отсечена вероятно в Солунската монетарница. Най-ценните екземпляри в тази секция на Музейната сбирка са експонатите от времето на Михаил III Шишман Асен – деспот на Видинското княжество (1311–1323) и български цар (1323–1330), основател на последната царска династия на Втората българска държава (Шишмановци), – сребърни

Mediaeval Bulgarian coinage

First Bulgarian Empire rulers did not engage in minting. Monetary exchange used mainly Byzantine coinage, the more so after the Battle of Marcellae in 772 when Byzantium paid silver and gold coin tribute to Bulgaria. The reigns of the Tsar Boris II (970–971) and Tsar Roman (977–991) saw so-called imitative coinage resembling Byzantine currency. Byzantine rule between the 11th and 12th Centuries firmly reimposed Imperial cash and trading patterns.

After the restoration of Bulgarian statehood in 1185, the Tsar Kaloyan (1197–1207), Tsar Boril (1207–1218), and Tsar Ivan Asen II (1218–1241) used Latin Empire techniques to mint large numbers of alloy coins known as billonic imitative nomismae or solidi.

After his 1230 victory over the Byzantines at Klokotnitsa the Tsar Ivan Asen II minted Bulgaria's first proper coinage with Cyrillic inscriptions. He also minted commemorative gold coins with his image. In the 13th Century, Bulgarian minting continued under the Tsar Konstantin I Tih Asen (1257–1277) and the ruler of northwestern Bulgaria Tsar Mitso Asen (1256–1263). Bulgarian minting was exceptionally active in the 14th Century, with silver coins first issued by the Tsar Teodor Svetoslav (1301–1321) who ushered widespread minting of intriguing silver asprae. The BNB Museum Collection contains a one-sided copy of a gold zlatitsa or perpera from the BAN Bulgarian Academy of Sciences' National Archaeological Museum collection; the original is most likely from Salonica. The most valuable items in this part of the Collection are from the reign of Vidin Principality Despot Mihail III Shishman Asen (1311–1323), who became Tsar (1323–1330) and founded the Second Bulgarian Empire's closing royal house of Shishman. This comprises grosh (grossus denarii) coins most likely minted at Vidin. Their obverse shows the Christ enthroned, the reverse showing the Tsar with his first wife Ana or Tsaritsa Irina, or St George. Another silver coin of the same period shows a mounted image of the monarch.

The summit of Bulgarian Mediaeval minting was under the Tsar Ivan Aleksandar (1331–1371) whose many silver and copper issues circulated throughout the Balkans.

монети (грошове), отсечени вероятно във Видинската монетарница. На лицето е изобразен Исус Христос, седнал на трон, а на гърба – царят заедно с първата си съпруга Ана или с царица Ирина, или със Св. Георги. На гърба на друга сребърна монета от същото време, отсечена в Търново, владетелят е изобразен на кон.

Върхът на българското средновековно монето-сечене е достигнат при управлението на цар Иван Александър (1331–1371). Многобройните му сребърни и медни емисии участват в паричното обращение из целия Балкански полуостров.

Златна корубеста монета (златица/перпера) на Иван Асен II, отсечена вероятно в Солунската монетарница

ЛИЦЕ: изображение на Исус Христос

ГРЪБ: царят (вляво) с меч в ръка и Св. Димитър, който го коронясва

Gold zlatitsa (perpera) with blind-blocked figure of Tsar Ivan Asen II probably from the Salonica Mint

OBVERSE: the Christ

REVERSE: Tsar Ivan Asen II (left) with sword being crowned by St Demetrius

Медна корубеста монета на Константин I Тих Асен, отсечена в Търновската монетарница

ЛИЦЕ: изображение на Исус Христос

ГРЪБ: царят, прав, държи лабарум и държава

Copper coin with a blind-blocked figure of the Tsar Konstantin I Tih Asen from the Tarnovo Mint

OBVERSE: the Christ

REVERSE: Tsar Konstantin I Tih Asen with Eastern Orthodox labarum and globus cruciger

Сребърна монета (аспра) на цар Теодор Светослав, отсечена в Търновската монетарница

ЛИЦЕ: Исус Христос на трон

ГРЪБ: царят със скиптер с кръст

Silver aspra of Second Bulgarian Empire Tsar Teodor Svetoslav from the Tarnovo Mint

OBVERSE: the Christ enthroned

REVERSE: Tsar Teodor Svetoslav with globus cruciger

Сребърна монета (аспра) на цар Михаил III Шишман Асен, отсечена в Търновската монетарница

ЛИЦЕ: Исус Христос на трон

ГРЪБ: царят на кон

Silver aspra coin of Michael III Shishman Asen from the Tarnovo Mint

OBVERSE: the Christ enthroned

REVERSE: Tsar Michael III Asen on horseback

НОВО И НАЙ-НОВО ВРЕМЕ

В Музейната сбирка са изложени паричните знаци на Третата българска държава – Княжество България (1878–1908), Царство България (1908–1946), Народна република България (1946–1990) и Република България (от 1990 г.). Експонирани са също художествени и работни проекти, както и образци на банкноти и монети. Централната роля на БНБ при производството на националните парични знаци, управлението на паричното обращение и унищожаването на излезлите от обращение пари определя уникалността на тази колекция, която може да бъде видяна единствено в музея на Банката.

При възстановяването си през 1878 г. българската държава наследява хаос в паричното обращение – по нашите земи се използват всевъзможни монети от европейски и от по-далечни страни. Първите държавни бюджети за финансовите 1879 г. и 1880 г. са съставени във френски франкове. Належащо е да се въведе единен паричен измерител. През 1880 г. е приет „За-

THE MODERN AND CONTEMPORARY PERIODS

The Museum Collection displays cash by the third Bulgarian state: the Principality (1878–1908), the Kingdom (1908–1946), the People's Republic (1946–1990), and the Republic (1990 to date). Artists' roughs and designs accompany samples of circulated banknotes and coins. The central role of the BNB in cash printing and minting, managing cash circulation, and scrapping withdrawn cash makes this part of the Collection unique.

At its 1878 restoration, the Bulgarian state inherited chaotic monetary circulation. Coinage from Europe and further afield circulated widely across the Bulgarian lands. French francs denominated the first state budgets for 1879

Първите монети на Княжество България
The Principality of Bulgaria's first coins

кон за правото на резание монети в Княжеството“, с който се създава националната парична единица – „лев“, разделен на сто „стотинки“.

През 1881 г. в Бирмингам, Великобритания, са отсечени първите монети на Княжество България – медните 2, 5 и 10 стотинки, а през следващата година в Русия – сребърните 1 и 2 лева. По-късно българските монети се изработват в най-добрите европейски монетни дворове – в Австро-Унгария, Франция, Белгия, Германия, Русия, СССР, Великобритания, Чехословакия, Югославия.

Законът за БНБ от 1885 г. за първи път дава на Банката изключителното право да емитира банкно-

and 1880. Currency uniformity was an urgent need. The 1880 Principality Minting Rights Act ushered the lev and its centennial denomination the stotinka, as national currency.

The Principality of Bulgaria's first coins came in 1881 from Birmingham in England: copper 2, 5 and 10 stotinki. Silver 1 and 2 levs coins from Russia followed a year later. Later Bulgarian coins came from Europe's best mints in Austria-Hungary, France, Belgium, Germany, Russia, the USSR, Britain, Czechoslovakia, and Yugoslavia.

Първите банкноти на Княжество България и т.нар. „орловки“
The Principality of Bulgaria's first banknotes and orlovki bills

ми, „осигурени със злато в количество, равно на 1/3 от номиналната им стойност“. От 1891 г. Банката получава правото да издава и банкноти, обменими в сребро. Размерът на покритието им също е 1/3 от номинала.

Първите български банкноти от 20 и 50 лева са със златно покритие. Те са отпечатани през 1885 г. в руската държавна печатница за ценни книжа, „Экспедиция заготовления государственных бумаг“, в Санкт Петербург. От правото си да емитира банкноти със сребърно покритие БНБ се възползва едва през 1899 г. През годините българските банкноти са печатани в Русия, СССР, Германия, Великобритания, САЩ и в бившата „Държавна печатница“ в София.

The 1885 Act first gave the BNB a monopoly on banknote issue, banknotes backed by gold to a third of nominal value. From 1891, the Bank could also issue banknotes backed by silver, again to a third of nominal value.

Bulgaria's first gold backed 20 and 50 lev banknotes came in 1885 from the Russian Official Stationery Despatch House in Saint Petersburg. The BNB circulated silver

Банкноти и монети на Царство България, включително т.нар. „американки“
Banknotes and coins of the Kingdom of Bulgaria, including amerikanki

През втората половина на XX век следва да се отбележат две важни за емисията на българските парични знаци събития. През 1952 г. в София е открит българският Монетен двор, в който започва сеченето в страната отначало на разменни, а от 1965 г. и на възпоменателни монети. За изработването им се използват различни метали и сплави – злато, сребро, платина, алуминий, мед-никел, нойзилбер, бронз, желязо. От 1998 г., когато е открита Печатницата на БНБ, в София се печатат всички емисии български банкноти.

В експозицията на БНБ интерес представлява най-голямата емисия български банкноти – т.нар. орловки, достигнали 14 вида, – които имат забележителни художествени качества. Друга много красива емисия банкноти са т.нар. стамболийки, или още американки, от 1922 г. (названията им идват от времето и мястото на отпечатването им). В емисията са изобразени сцени от българския земеделски бит.

През първите десетилетия след Освобождението в страната действа биметален паричен стандарт. При него банкнотите са документ, който удостоверява правото на собственост на приносителя върху определено количество ценен метал, депозирано в трезора на емисионната банка (БНБ). Приносителят има възможност във всеки момент да предяви това свое право пред Банката, като срещу банкнотите получава равностойността на ценния метал. Така банкнотите по това време са пълноправен хартиен заместител на еталонния метал – златото или среброто.

В България налагането на банкнотите като заместител на металните пари се оказва сравнително бавен процес, продължил до началото на XX век. Той преминава през значителни трудности, включително временно прекратяване обменимостта им в злато

backed banknotes only in 1899. Over the years, Russia, the USSR, Germany, Britain, the USA, and the Sofia Official Stationers printed Bulgarian banknotes.

The second half of the 20th Century saw two Bulgarian cash landmarks. A mint opened in Sofia in 1952, initially for circulating coins, with commemorative coins added in 1965. These used diverse pure and alloyed metals like gold, silver, platinum, aluminium, copper and nickel, nickel silver, bronze, and iron. With the 1989 opening of the BNB Printing Works, all Bulgarian banknotes were also printed in Sofia.

The largest Bulgarian banknote issue of so-called orlovki bills is of interest in the BNB Collection. These ran to 14 types and had great artistic value. Another rather beautiful banknote was the 1922 stamboliyka or also amerikanka, named after the then-prime minister and their place of origin. The issue depicted Bulgarian country scenes.

In the first decades after Liberation, Bulgaria applied bi-metallism. Under this, banknotes denoted claims to noble metal kept at the issuing bank (here, the BNB). Bearers could exchange bills for metal with the Bank at any time. Banknotes of the period were substitutes for gold or silver.

It took relatively long for Bulgarians to accept banknotes as proper replacement for coins. The process continued into the 1900s and faced hurdles like a suspension of bill interchangeability for gold during a financial crisis between 1899 and 1902. By the 1912 Balkan War, banknotes were at last accepted as fair payment, the share of coins declining.

The Great War swept away restraint over banknote printing. A second suspension of bill interchangeability for gold opened the way for government to finance its towering debt by printing money. High inflation between 1916 and 1922 showed the Bulgarian public that the convenient

по време на финансовата криза от 1899–1902 г. В навечерието на Балканската война (1912) банкнотите вече окончателно се налагат като платежно средство. Делът на монетите в паричното обращение спада значително.

През Първата световна война банкнотната емисия става практически безконтролна. Поредното прекратяване обменимостта на банкнотите в злато създава условия огромните държавни разходи да бъдат финансирани чрез печатане на банкноти. Последица от тази политика е високата инфлация през 1916–1922 г., която за първи път показва на българите, че освен удобен инструмент на паричното обращение банкнотите могат лесно да се превърнат в хартия без стойност, ако издателят им не спазва строги емисионни правила.

През 1924–1928 г. левът е стабилизирани и се въвежда златно-девизен стандарт, при който емисията зависи от наличностите в емисионната банка на чуждестранни девизи – свободно конвертируеми в злато

cash instrument of banknotes could turn into valueless paper if issue was not constrained.

The lev stabilised between 1924 and 1928 under the gold exchange standard. Issue now depended on how much gold standard foreign currencies the issuing bank

Банкноти и монети на Царство България,
някои от които са в обращение до 1947 г.
Banknotes and coins of the Kingdom of Bulgaria,
some in circulation until 1947

чуждестранни валути. В началото на 30-те години на XX век действието на този стандарт е силно ограничено от Голямата депресия.

След 1947 г. се създава класическа едностепенна банкова система, в която БНБ изпълнява ролята на единствена банка, съсредоточаваща както емисионни, така и кредитни функции. Въвежда се всеобщ контрол върху платежния оборот посредством съставяне и изпълнение на кредитни и касови планове и се оформя платежна система с два напълно изолирани един от друг кръга – наличен и безналичен. Установен е пълен държавен монопол върху банковата дейност, като Банката упражнява „контрол чрез лева“ върху работните заплати и безналичните плащания и в зависимост от целите на плана „автоматично кредитира“ предприятията. Паричната емисия също е изцяло подчинена на плана, като се емитират толкова „пари“, колкото са необходими за изпълнението му и за покриване на бюджетните дефицити.

held. The Great Depression greatly impaired this in the early 1930s.

A classical single tier banking system emerged after 1947, with the BNB as the sole bank with both issue and credit functions. Credit and cash planning augured complete control over cash circulation, a payments system emerging with two entirely independent circuits: cash and non-cash. Banking was a state monopoly, with the Bank controlling pay and non-cash payments through the national currency and lending to businesses automatically as overall planning dictated. Issue was also entirely subject to planning, with as much money issued as plan implementation and budget deficits dictated.

As Bulgaria's socioeconomic makeup changed radically and the country adopted centralised planning, it saw three cash redenominations between 1947 and 1962.

Банкноти и монети на Народна република България
Banknotes and coins of the People's Republic of Bulgaria

Във връзка с радикалната промяна на социално-икономическото устройство на държавата и с бързия преход към централизирана планова икономика от 1947 до 1962 г. в България са проведени три парични реформи.

През 1991 г. се създава законодателна рамка за модерна двустепенна банкова система. При нея емисията на пари от страна на БНБ става срещу три вида от нейните активи – чуждестранна валута, заеми за правителството и рефинансиране на търговските банки. Невъзможността при този модел да бъде овладяна инфлацията, както и острата финансова криза от 1996–1997 г. довеждат до намиране на принципно ново решение за статута на БНБ и съответно за

Legislation for modern two tier banking system was ready by 1991. It allowed the BNB to issue cash against three asset classes: foreign exchange, government debt, and commercial bank refinancing. The impossibility of controlling inflation through this model, and the acute banking crisis of 1996 and 1997, ushered a principally novel solution to BNB status and issue: the currency board. Adopted in July 1997, this allows the BNB to issue money only against convertible foreign exchange held by its Issue Department. Over 100 per cent of all Bulgarian currency

Банкноти и монети на Република България
в обращение от 1991 г. до 1999 г.
Bulgarian banknotes and coins
in circulation between 1991 and 1999

нейната емисионна политика – въвеждането от юли 1997 г. на паричен съвет. При тази парична система централната банка емитира пари единствено срещу наличности от конвертируема резервна валута по баланса на своето управление „Емисионно“. Цялата емисия на български левове е обезпечена над 100% с валутните резерви на БНБ. За резервна валута е избрана германската марка и със закон курсът на лева е

is backed by BNB foreign reserves. The German mark was the reserve currency, the lev fixed to it at a rate of one-to-one to eliminate inflationary issuing. A 1999 move redenominated 1000 old levs (BGL) into one new lev (BGN). After euro launch on 1 January 2002, the lev was fixed to the euro at 1.95583 to one.

Български банкноти и монети в обращение от 1999 г.
Bulgarian banknotes and coins in circulation since 1999

фиксиран към нея в съотношение 1:1, с което се елиминира опасността от инфлационна парична емисия.

През 1999 г. се извършва деноминация на лева, като 1000 стари лева (BGL) се заменят за 1 нов лев (BGN). След 1 януари 2002 г. курсът на българския лев е фиксиран към еврото в съотношение 1 евро = 1.95583 лева.

През 2013 г. Европейската централна банка започва емитирането на нова серия евробанкноти, в които паричната единица „евро“ е изписана и на български език.

In 2013, the European Central Bank issued a new euro series with the Bulgarian wording 'евро'.

Монетоброячна и сметачна машина и златарска везна,
показани в експозицията
Automatic banknote counter/calculator and goldsmiths scales

Литература за БНБ

Българска народна банка. Сборник документи. 1879–1990. В 8 тома. София: БНБ и ГУА/ДАА, 1998–2009.

120 години Българска народна банка (1879–1999). София: БНБ, 1999.

Рясков, Марко. Спомени и документи. София: БНБ, 2007.

Недялков, Олег и Людмила Димова. Българската народна банка и нейната роля в стопанското развитие на България (1879–2009). София: БНБ, 2009.

Бошев, Николай (съст.). 130 избрани творби от колекцията на БНБ. Албум. София: БНБ, 2009.

Христофоров, Асен. Избрани произведения и документи. В 3 тома. София: БНБ, 2010.

Тенев, Михаил. Живот и дейност. В 2 тома. София: БНБ, 2014.

Каталог. Монети. София: БНБ (онлайн).

Каталог. Банкноти. София: БНБ (онлайн).

Literature on the BNB (in English)

120 Years Bulgarian National Bank (1879–1999). Sofia, BNB, 1999.

Nedyalkov, Oleg, Lyudmila Dimova, The Bulgarian National Bank and Its Role in Bulgarian Economic Development (1879–2009), Sofia, BNB, 2009 (bilingual edition).

Boshev, Nikolay (ed.), 130 Selected Works from the BNB Collection, Sofia, BNB, 2009 (bilingual edition).

Catalogue. Coins, Sofia, BNB (bilingual edition, online).

Catalogue. Banknotes, Sofia, BNB (bilingual edition, online).

